

DE DOCTRINA CHRISTIANA LIBER II.
si proximi est, illi dicitur: si utile est, ipse invenit.
Et cum ipse dicitur invenit, omnia, quae utiliter sibi
habuit, multo abundantius ipse invenit, et quae ipsam
omnino sibi, sed in illam tantummodo scripturam
mirabili altitudine et mirabili humilitate dicitur. Hac
inter instructionem gentium cum signis cognitis locorum
non impediant, misericordiam et bonam coram, adjuvantem
sententiam Christo, et operam sanctis, sibi fundantem et
radicantem et edificantem in eorum scientiam illam
non possit, accedat ad ambigua signa in scripturis consi-
deranda et discenda de quibus jam tertio volumine
dixit sagaciter, quod Dominus donare dignabitur. opa

FINIS TOMI CENTESIMI UNDECIMI.
CAPUT XLIII.

Sacris Scripturis cum profana comparatio.

LXIII. Quarta autem minor est, argenti ves-
tigat copia, quam de Aegypto secum ille populus abstulit,
in comparatione diutarum, quas postea Hierosolyma
consecutus est, quae maxime in Salomone rege ostenduntur.
Tanta sit cuncta scientia, quae quidem est utilis,
collecta de libris gentium, si divinarum Scripturarum
scientiae comparatur. Nam quidquid homo extra didicerit,

1 Reg. i, 9, 10. — 1 Reg. — 1 Reg. x, 23.

celum et terram, mare et omnia quae in eis sunt.
Hinc Deo credimus et servimus. Hanc de Christo libere
cristianae ipsius in Apostolos referant, etiam per
ut videtur, supra lib. xviii, c. 53, et lib. i de consensu
Evangel. c. 7. Cyprianus etiam (quod hic non pre-
terendum sil. appellatur a

ANNOTATIONES.

Potio in ipsius vita.
Jannarius dicitur ad martirium.
nem irent, ibidem dicitur, ut supra, pag. 237.
ANNOTATIO (2) pag. 237.
reciperent, id est, ut supra, pag. 237.
Paulus porro
Hoc non de se sive temporibus Cicero, qui anno ab
urbe condita circiter septingentesimo scribentibus, sed de
Scipione Africano minore et Laelio dicit, quos discentes
illis de Republica libris inducunt, ex diebus supra lib. ii,
c. 21. Porro Scipio floruisse fertur a secentesimo ad
secentessimum vigesimum Urbis conditae, Laelius autem
anno secentesimo.

ANNOTATIO (1) pag. 97.

CHRISTUM Deum esse profitebantur aperte Marty-
res, quando diis sacrificare jussi, respondebant se uni
Deo et Christo sacrificare. Sic beata Crispina, quae passa
est, Diocletiano II. et Maximiano Augusto Consulibus,
die Nonarum decembris, apud Coloniam Thebestinam,
sub Anulino proconsule, sicuti ferunt passionis illius
Acta in veterum Analectorum Tomo III. *Nunquam
ego, inquit, sacrificavi, nec sacrifico nisi uni Deo
et Domino nostro Jesu Christo Filio ejus, qui na-
tus est et passus.* Et Mammarius martyr, quem sub
eodem Anulino proconsule in civitate Vagensi passum,
imperante Maximiano et Gal. testantur Acta in Vet. Ana-
lect. Tomo VII. publicata: *Nunquam sacrifico de-
monibus, sed uni Deo, etc.* Atque aliquanto post:
Domino, ait, Jesu Christo sacrificamus, qui fecit

cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt ; huic Deo credimus et servimus. Hanc de Christo fidem cultumque ipsius in Apostolos referebant ipsimet pagani, ut videre est, supra lib. XVIII, c. 53, et lib. I de consensu Evangel. c. 7. Cyprianus etiam (quod hic non prætereundum silentio) *Christi et Dei Pontifex* appellatur a Pontio in ipsius vita.

ANNOTATIO (2) pag. 237.

Hoc non de se suisve temporibus Cicero, qui anno ab urbe condita circiter septingentesimo scribebat, sed de Scipione Africano minore et Lælio dixit, quos disserentes illis de Republica libris inducebat, ex dictis supra lib. II, c. 21. Porro Scipio floruisse fertur a sexcentesimo ad sexcentimum vigesimum Urbis conditæ, Lælius autem anno sexcentesimo-septimo consulatum gessisse traditur.

ANNOTATIO (3) pag. 250.

Folles dicti nummi a sacco, quo conduntur : genus monetæ est alias aereæ, alias argenteæ. Porro folles accipiendi isthic, non argentei, sed aerei, ejusdem fere valoris atque asses et solidi monetæ nostræ gallicanæ, ut putat Sirmondus ad Sermon. cccclxxxix. qui alias xl. inter Sirmondianos. Suidas autem follem obolum esse dicit, ad voces *φολλεις* et *κέρματα*. Nominantur præterea folles in lib. III. contra Crescon. c. 29. necnon lib. I. Evodii de miraculis Stephani c. 14.

ANNOTATIO (4) pag. 253.

Hinc vero intelligimus scriptum huncce librum sub finem anni 426. aut non multo serius. Nam extabat jam

Hippone ista Stephani martyris Memoria, cum illud ibi contigit, quod mox referendum est, in Pauli et Palladiæ curatione miraculum. Ea autem curatio pertinet ad annum 425, quod quidem hac ratione deprehenditur. In libello suo, qui Sermone Augustini cccxxii. continetur, testatur Paulus se ac sororem Palladium *visione Kalendarum Januariarum die admonitos* divinitus fuisse, ut Hippo-nem irent, ibique fore ut sanitatem *intra tertium mensem* reciperent, id est, intra mensem Martium. Paulus porro sanitatem ipse die dominico Paschæ, soror vero ipsius ex dominico Paschæ die tertio recuperasse hic narratur. Atqui Pascha ab anno 415, quo reliquiæ Stephani martyris in Palæstina detectæ sunt, usque ad 427, quo Vandali Africam occuparunt, non incidit in mensem Martium nisi forte anno 425, quo festum Paschæ dicit Bucherius a Latinis nonnullis 22 die Martii celebratum : tametsi ex litteræ Dominicalis observatione occurrere debuisset die Aprilis 19, sicuti ad prædictum Sermonem cccxxxii. notabimur. De Stephani martyris revelatione et de ipsius miraculis scripta Aviti, Luciani, Severi et Evodii nomine vulgata exhibentur in septimi Maurinorum Tomi Appendice.

ANNOTATIO (5) pag. 301.

Herum Pamphilium, qui in acie occubuit, Plato in fine lib. de Republica, decimo post mortem die redditum vitæ scribit. *Hanc Cicero fabulam*, inquit Macobr. lib. I. Somnii, *licet ab indoctis quasi ipse vere conscius, doleat irrisam, exemplum tamen stolidæ reprehensionis vitans excitari narraturum, quam reviviscere maluit.*

ANNOTATIO (6) pag. 342. lin. 4.

Alludit ad antiquam philosophiæ partitionem in Naturalem, Moralem, et Rationalem. Moralem supra commemoravit, cum ait vitam Christi disciplinam morum fuisse. Hic porro Naturalem; mox in sequenti capite Rationalem.

ANNOTATIO (7) pag. 391.

Lov. et Arn. *quod vilius est*. At Bad. Er. et MSS. magno consensu habent; *quod filius est*, quæ lectio magis probatur, quia subjicit Augustinus, *amare hoc, esse amare illud quod ad se pertinet*: utiturque simili modo loquendi in lib. i. de Sermone Domini in monte, ubi rursus de necessitudinum ejusmodi temporalium odio disserens, postquam explicuit quodnam amoris odiique genus uxori vir impendere debeat, *hoc est*, inquit, *diligere in ea quod homo est, odisse quod uxor est*; tum addit hoc de patre et de matre et cæteris vinculis carnis intelligendum esse, ut in eis oderimus quod genus humanum nascendo et moriendo sortitum est; diligamus autem quod nobiscum potest ad illa regna perducere, ubi nemo dicit: Pater meus, sed omnes omnino uni Deo: Pater noster.

ANNOTATIO (8) pag. 398.

Erudito viro visum erat legendum esse, *irrationali*; sed MSS. omnes et Editi ferunt, *rationali creatura*, quibus verbis, nisi fallimur, intelligendi veniunt Angeli, uti infra n. 99 in fine, et in lib. iii. de libero Arbitrio, cap. 10. n. 30. Quippe Deus per Angelos loquebatur antiquis Patribus, eorumque ministerio exhibebat *sonos, litteras*,

ignem, fumum, nubem, columnam, et similia portenta, quæ in sacra historia narrantur.

ANNOTATIO (9) pag. 91.

Hos libros expositionibus de Scriptura ideo præfigimus, quod in multis introductionem ad illam utiliter legendam præbeant.

ANNOTATIO (10) pag. 464.

Quod attinet ad *Sapientiæ* librum, non esse ejus auctorem Jesum filium Sirach didicit postea Augustinus, ut in 2. Retract. 4. admonet. Salomonis nomine laudat auctor, quisquis est, operis de Symbolo ad Catechumenos lib. ii, c. 2, imo et Cyprianus in lib. de Mortalitate, Basilius. in lib. v. contra Eunomium, et passim Ambrosius. At Augustinus non hic tantum, sed etiam in Speculo Salomoni tributum existimat, *propter quamdam eloquii similitudinem. Nam Salomonis non esse*, inquit, *nihil dubitant quique doctiores*: additque illius quisnam sit auctor non apparere. Hieronymus librum eundem, cui jam olim titulus erat, *Sapientia Salomonis* *Προφητεία* appellat, et dicit Philoni Judæo ascriptum a veteribus, atque ipsius stylum græcam eloquentiam redolere. Sunt jam nonnulli qui velint sententias quidem ex Salomone, ex Philone autem earum collectionem phrasimque græcam prodiisse.

ANNOTATIO (11) pag. 482.

Inter eos Irenæus lib. iii. c. 25. Clemens Alexandrinus lib. i. Stromatum; Cyrillus Jerosolymitanus Catechesi iv.

Hilarius in Psal. II, etc. sed ante hos Justinus martyr, qui in oratione ad Gentes, cellularum in quibus LXX, Interpretes Ptolomæi jussu Scripturis vertendis seorsim vacaverunt, vestigia quædam Alexandria se conspexisse profitetur. Verumtamen Hieronymus in præfatione in Pentateuchum nescire se ait, *quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandria mendacio suo extruxerit, quibus divisi eadem scripturarum: quippe cum Aristeas Ptolomæi ὑπερασπιστής et multo post tempore Josephus nihil tale retulerint, sed in una basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse.*

ANNOTATIO (12) pag. 485.

MSS. tres *ventiloqua*; verius alii, *ventriloqua*, Græcis ἐγγαστήριμωδες uti Pythonissa mulier 1. Reg. XXVIII, 7, vocatur apud LXX. Interpretes, qui hanc vocem passim adhibent, eamque Basilius in Isai. VII, 19, interpretatur ad hæc verba, ἑντέρας ἐγγαστήριμωδες, *hoc est*, ait, *qui in Pythone futura prædicunt, per ventrem obsessi, ipso spiritu loquente, qui et de terra loquuntur, inania quædam effutientes.* Annotaverat hic Erasmus, ad oram libri, fuisse suo etiam tempore apud Italos divinatorum genus, qui sic dicti sunt, quod ore non edentes sonum, per ventrem loqui visi sunt.

ANNOTATIO (11) pag. 482.

Inter eos præcipue lib. II, c. 23. Clementis Alexandrini lib. I, c. 17. Cyrilli Hierosolimitani Catechesi II.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICÆ.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
De Civit. Dei, lib. XIX, pag. 3.	Ejusdem fragmenta, tom. XXI, pag. 276-281.
— lib. XX,	67. Ejusdem fragmenta, tom. XXI, 281-283.
— lib. XXI,	155. Ejusdem fragmenta, tom. XXI, 283-289.
De vera Religione,	317. Ejusdem fragmenta, tom. XXI, 121-148.
De Doctrina Christiana. Prolog.	
— lib. I,	417. Ejusdem fragmenta, tom. XXI, 87-89.
— lib. II,	454. Ejusdem fragmenta, tom. XXI, 92-96.